

УДК 368.013

СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Слободянюк Н.О., Прокопчук Г.Ю.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Розглянуто та проаналізовано сучасний стан страхового ринку України та основні показники страхової діяльності за 2012-2014 роки включно. Представлене авторське визначення поняття «страховий ринок». Проаналізована порівняльна характеристика обсягу страхових премій в країнах ЄС та Україні за 2013-2014 роки. Показано ключові проблеми діяльності страхового ринку та проблеми, що стримують його розвиток, запропоновано напрями його вдосконалення та подальшого розвитку.

Ключові слова: страхування, страховий ринок України, страхова компанія, страхові премії, страхові виплати.

Постановка проблеми. Становлення України, як самостійної незалежної та демократичної держави, обумовлює створення та розвиток національних ринкових відносин. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу та Світової організації торгівлі, прийняті Україною міжнародні зобов'язання визначають напрями та умови гармонізованого розвитку фінансового ринку в Україні, особливо його частини – страхового ринку. Страховий ринок є невід'ємним елементом ринкової економіки. На даному етапі страховий ринок України знаходиться на шляху поступового розвитку та потребує більш детального вивчення, адже існуючих наукових досліджень і аналітичних матеріалів із страхової проблематики недостатньо для ефективного функціонування страхових компаній. На ринку страхових послуг помітно відчувається недостатність кваліфікованих фахівців страхової справи. Однією з найвагоміших проблем є система правового забезпечення й державного регулювання страхової діяльності, яка потребує удосконалення, так як чинне законодавство України не є логічно завершене. Крім того, немає чіткого бачення стратегічного розвитку вітчизняного ринку страхових послуг та його окремих складових. Формування розвинутого ринку страхових послуг в Україні забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації та стабільний розвиток національної економіки, розвиток світової економіки та міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливий внесок в дослідження ринку страхових послуг зробили такі західні економісти: Є.Н. Гендзехадзе, К.О. Граве, О.С. Іоффе, В.Р. Ідельсон, Д.І. Мейер, В.К. Райхер та інші. Серед російських вчених варто відмітити праці: Л.А. Лунець, В.І. Серебровський, Г.Ф. Шершеневич, В.М. Яковлев та інших. Питання розвитку теорії й практики формування ринку страхових послуг неодноразово порушували у своїх працях такі українські вчені, як: В.Д. Базилевич, Є.М. Білоусов, О.Д. Василик, А.А. Гвозденко, О.Д. Заруба, М.С. Клапків, Ф.В. Коньшин, Д.А., В.В. Луць, Є.О. Суханов, М.Я. Шимінов, В.П. Янішен та ін.

Але сьогодні ринок страхових послуг в Україні перебуває на початку поступового інтегрування у світовий ринок, тому це питання висвітлено недостатньо і потребує поглибленого вивчення, що посилює актуальність обраної теми

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану українського ринку страхування та знаходження нових методів та шляхів для його розвитку.

Виклад основного матеріалу. В кінці ХХ – на початку ХХІ століття в економіці України відбулись кардинальні перетворення, головним з яких є перехід до ринкової економіки. Саме це стало причиною досить нестабільної ситуації в політичній, економічній та соціальній сфері. Діяльність кожного суб'єкта ринкових відносин пов'язана з ризиком, який необхідно попереджувати та змен-

шувати, на що й спрямовано страхування. Саме тому страховий ринок можна вважати однією з найважливіших складових фінансової безпеки країни. Адже надійна та стабільна система страхування забезпечує високий рівень економічного захисту її учасників і успішне функціонування в ринковій економіці, що є необхідним для росту та стабільності економіки в цілому.

Існує значна кількість підходів до визначення поняття «страховий ринок». Так І. Краснова, В. Шахов та В. Гомель, роблячи акцент на визначенні страхування як частини економічних відносин, пропонують наступне визначення: «страховий ринок – це певний економічний простір, де формується попит на специфічну послугу, народжується пропозиція цієї послуги та створюються умови для реалізації послуги» [1].

О. Гвозденко, даючи визначення поняттю «страховий ринок», робить акцент на визначенні поняття «страхова послуга». «Страховий ринок – це сукупність економічних відносин з купівлі-продажу страхової послуги, що виражається в захисті майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні страхових випадків за рахунок грошових внесків страхувальників» [2].

Автори роботи пропонують своє визначення поняття «ринок страхових послуг», але вбачають, що таке визначення цього поняття недостатньо відображає економічну природу цього явища і потребує більш поглибленого визначення. Ринок страхових послуг – це сфера специфічних соціальних, економічних та грошових відносин, де

об'єктом купівлі-продажу є специфічний товар – страхова послуга, формується попит і пропозиція на неї, діє механізм розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів страховиків і страхувальників.

Як засвідчує аналіз історії та сучасного становлення інституту страхування, воно є обов'язковим елементом кожної економічної і соціальної системи суспільства. Без розвинутої системи страхування економіка ефективно функціонувати не може. Страхування в нашій країні стало механізмом, який забезпечує безпеку суспільства в умовах становлення ринкових відносин. Страховий інститут забезпечує безпеку, стабільність, соціальні гарантії в суспільстві за допомогою механізму фінансового захисту. Страхування зараз вважається однією з найважливіших сфер економіки і наймеш досліджена з усіх [3].

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків України. Загальна кількість страхових компаній у 2012 році становила 414, з яких 62 страхові компанії із страхування життя, та 352 страхові компанії, що здійснюють всі види страхування крім страхування життя, у 2013 році загальна кількість страхових компаній скоротилась до 407. У 2014 році страхові компанії із страхування життя скоротились на 5, а страхові компанії «non-Life» на 20, загальна кількість яких склала 382 (рис. 1). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за 9 місяців 2015 року порівняно з аналогічним періодом 2014 року, кількість компаній зменшилася

Таблиця 1

Основні показники діяльності страхового ринку України та його динаміка за 2012-2014 роки

Показники	2012	2013	2014
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків	35 204	87 328	35 975
- із страхувальниками фізичними особами	29 782	80 345	32 699
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	142 952	97 952	98 737
Страхова діяльність, млн. грн.			
Валові страхові премії у тому числі:	21 508,2	28 661,9	26 767,3
зі страхування життя	1 809,5	2 476,7	2 159,8
Валові страхові виплати, у тому числі:	5 151,0	4 651,8	5 065,4
зі страхування життя	82,1	149,2	239,2
Рівень валових виплат, %	23,9	16,2	18,9
Чисті страхові премії	20 277,5	21 551,4	18 592,8
Чисті страхові виплати	4 970	4 566,6	4 893
Рівень чистих виплат, %	24,5	21,2	26,3
Перестраховання			
Сплачено на перестраховання	2 522,8	8 744,8	9 704,2
Виплати компенсовані перестраховикам	537,8	486,7	640,9
Отримані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів	275,4	324	12,9
Вплати компенсовані перестраховальникам-нерезидентам	15,9	27,4	9,9
Страхові резерви			
Обсяг сформованих страхових резервів	12 577,6	14 435,7	15 828
- резерви зі страхування життя	3 222,6	3 845,8	5 306
- технічні резерви	9 355	10 589,9	10 522
Активи страховиків та статутний капітал, млн. грн.			
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО 2))	56 244,7	66 387,5	70 261,2
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів	48, 831,5	37 914	40 530,
Обсяг сплачених статутних капіталів	14 579	15 232,5	15 120,9

* Джерело побудовано на основі [4]

на 21. Перш за все зменшення кількості страхових компаній можна пояснити застосуванням заходів Національного комітету фінансових послуг до страховиків за порушення вимог діяльності у сфері фінансових послуг.

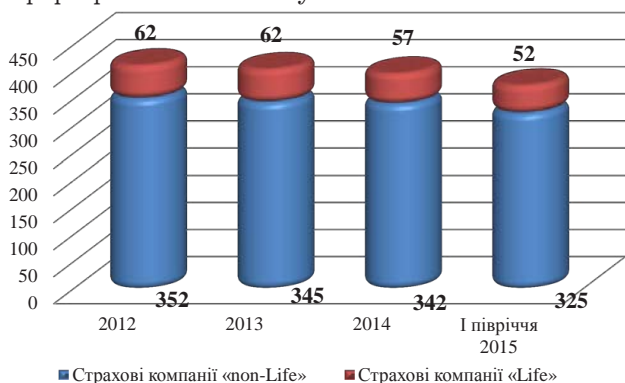

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні за 2012 – I півріччя 2015 року

Страховий ринок України характеризується постійними змінами основних показників діяльності страхових компаній залежно від загальної економічної ситуації в країні та змін нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері страхування. Основні показники функціонування страхового ринку та його динаміка представлені у таблиці 1.

З аналізу результатів діяльності страхових компаній в Україні, наведених у таблиці 1, можна зробити такі висновки: кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків більш всього було укладено у 2013 році – 87 328, із страховальниками фізичними особами також у 2013 році – 80 345, кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті у 2012 році – 142 952.

Валові премії отримані страховиками від страхування ризиків у 2012 році склали 21 508,2 млн. грн., а у 2014 році 26 767,3 млн. грн., у порівнянні з 2013 зменшились на 1894,6 млн. грн., а у порівнянні з 2012 роком зросли на 5259,1 млн. грн. Чисті страхові премії (валові премії за мінусом премій з перестрахування) досягли максимального показника у 2013 році та склали 21 551,4 млн. грн. Валові страхові виплати, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування при настанні страхового випадку у 2014 році склали 5 065,4 млн. грн., порівняно в 2012 роком вони зменшились на 85,6 млн. грн., у 2012 році валові

страхові виплати були найбільшими за аналізований період та склали 5151 млн. грн. Чисті страхові виплати (валові виплати за мінусом виплат з перестрахування) досягли максимального показника у 2014 році та склали 4 893 млн. грн. Помітно збільшився один із складових факторів фінансової стійкості страхових компаній, обсяг сформованих страхових резервів, перш за все це пояснюється бажанням страховиків забезпечити власну платоспроможність та виконувати вимоги законодавства в даній сфері. Підтвердженням того, що стан розвитку страхового ринку України є недостатньо розвинутим та не відповідає рівню країн Європейського Союзу, про що свідчить показник валових страхових премій (таблиця 2).

За даними таблиці 2 можемо зробити висновки, що частка валових страхових премій у Великій Британії за 2014 рік складала 10,6% ВВП, що майже в 5 раз більше ніж в Україні. В Україні у 2014 році валові страхові премії склали 1,7% ВВП, в той час як в економічно розвинутих країнах цей показник становить 7-11%, що свідчить про наявність значного потенціалу для розвитку страхового ринку. Валові страхові премії в Україні в 2013 році склали 3 586 млн. дол., а у 2014 році ще зменшились до 2 249 млн. дол., в той час як в країнах ЄС валові страхові премії непинно зростають. За даними таблиці також можна зробити висновок, що страхування життя в Україні зовсім не розвинуте, страхові премії зі страхування життя складають лише 181 млн. дол., в той час у Франції вони складають 97 759 млн. дол.

Таким чином, сучасний страховий ринок України у своєму розвитку має певні здобутки та численні недоліки, притаманні функціонуванню, як окремих страхових компаній так і системи страхування в цілому.

Основними недоліками українського страхового ринку є:

1. Недосконала система правового забезпечення та державного регулювання страхової діяльності.
2. Немає чіткого бачення стратегічного розвитку вітчизняного ринку страхових послуг та його окремих складових.
3. На ринку страхових послуг помітно відчувається недостатність кваліфікованих фахівців страхової справи.
4. У зв'язку з погіршенням фінансового стану населення падає попит на послуги страхових компаній.
5. Відсутність надійних довгострокових інструментів, а також гарантій збереження та повернення вкладених коштів.

Таблиця 2

Обсяг страхових премій в країнах ЄС та Україні за 2013-2014 роки* (млн. дол. США)

Країна	2013		2014		Частка валових страхових премій у ВВП
	Валові страхові премії	Валові страхові премії	в т.ч. страхові премії зі страхування життя	в т.ч. страхові премії з ризикових видів страхування	
Велика Британія	325 675	351 266	235 321	115 945	10,6%
Франція	257 444	270 520	172 761	97 759	9,1%
Німеччина	247 725	254 644	118 475	136 169	6,5%
Італія	168 852	194 735	145 292	49 443	8,6%
Україна	3 586	2 249	181	2 068	1,7%

* Джерело побудовано на основі [5]

6. Відсутність довіри населення і господарюючих суб'єктів до страхових компаній.

7. Відсутність якісної статистичної інформації і недостатність докладних інформаційно-аналітичних матеріалів про стан і проблеми формування страхового ринку [7].

Для вирішення цих недоліків необхідно:

– прискорити розробку та прийняття нового цивільного кодексу України, в якому передбачити правові основи регулювання страхової діяльності в Україні.

– удосконалити систему правового забезпечення шляхом прийняття нової редакції Закону України «Про страхування» (удосконалити законодавчу та нормативну базу, прийняти низку законів та нормативно-правових актів, що регламентують права та обов'язки ринкових суб'єктів та врегулювати механізми здійснення страхування).

– удосконалити систему державного регулювання страхової діяльності (удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності, впровадження сукупності видів страхування та вирішення інших завдань).

– привабити довгострокові надійні інвестиційні інструменти, а також збільшити гарантії збереження та повернення вкладених коштів страховими компаніями.

– встановити вимоги до платоспроможності страховиків на основі оцінки ризиків і якості їх активів.

– впровадити європейські стандарти класифікації ризиків в страхуванні, скоротити кількість неефективних видів обов'язкового страхування.

– здійснити перехід страховиків на міжнародні стандарти фінансової звітності і забезпе-

чити розкриття інформації в фінансовій звітності страховиків відповідно до цих стандартів.

– створення незалежного інституту експертизи договорів і страхових випадків, а також діючої системи контролю над фінансовим станом страхових компаній.

– формування страхової культури громадян та підвищення фінансової грамотності учасників страхового ринку;

– забезпечити розроблення та впровадження додаткових актів законодавства, що сприятимуть запобіганню використанню страхового ринку для проведення протиправних і сумнівних операцій та шахрайства, включаючи відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом [7].

Найближчим часом ситуація на страховому ринку України не покращиться. Без стабілізації всієї економічної системи страхові компанії все також будуть знаходитись в тяжкому економічному становищі.

Висновки. Отже на сьогодні страховий ринок України знаходиться на етапі розвитку та має певні переваги та значну кількість недоліків: темпи росту страхового ринку відстають від темпів росту економіки, а його доля в ВВП країни незначна. Але український страховий ринок має великий потенціал для розвитку. На нашу думку, реалізація наведених рекомендацій має зміцнити фінансовий потенціал страхового ринку України. Формування розвинутого ринку страхових послуг в Україні забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації та стабільний розвиток національної економіки, розвиток світової економіки та міжнародних відносин.

Список літератури:

1. Осадець С. Напрямки модернізації страхової справи / С. Осадець // Страхова справа. – 2012 – № 2 (46). – С. 13-17.
2. Школьник І. О. Міжнародні фінансові конгломерати на страховому ринку України / Ш. О. Школьник, В. М. Кременець // Фінанси України. – 2013. – С. 110-121.
3. Зоря О. П. Страховий ринок України: стан, проблеми та перспективні напрямки розвитку / О. П. Зоря, С. П. Зоря // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит», 2013. – № 1. – С. 12- 15.
4. Report «World insurance in 2014: back to life», № 4. – 2015. Sigma, Swiss Re's website [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.swissre.com/sigma. – Загол. з екрану.
5. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nfr.gov.ua/content/dostup-do-informacii.html> – Загол. з екрану.
6. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <http://www.nfr.gov.ua> – Загол. з екрану.
7. Лук'яненко І. Г., Сінельнік В. В. Сучасні тенденції функціонування та напрями реформування страхового ринку України / Лук'яненко І. Г., В. В. Сінельнік // Економічний вісник університету. – 2015. – № 27/1: Економічні науки. – С. 221-227.

Слободянюк Н.А., Прокопчук А.Ю.

Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского

СОСТОЯНИЕ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕГО РАЗВИТИЯ

Аннотация

Рассмотрено и проанализировано современное состояние страхового рынка Украины и основные показатели страховой деятельности за 2012-2014 годы включительно. Представлено авторское определение понятия «страховой рынок». Проанализирована сравнительная характеристика объема страховых премий в странах ЕС и Украине за 2013-2014 годы. Показаны ключевые проблемы деятельности страхового рынка и проблемы сдерживающие его развитие, предложены направления его совершенствования и дальнейшего развития.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, страховая компания, страховые премии, страховые выплаты.

Slobodyanyuk N.O., Prokopchuk H.Y.

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky

THE STATUS OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE AT THE PRESENT STAGE, PROBLEMS AND PROSPECTS OF ITS DEVELOPMENT

Summary

Reviewed and analyzed the current state of Ukrainian insurance market and its main insurance business indicators for 2012-2014 inclusive. Presents the author's definition of «insurance market». Analyzed the comparative characteristic of volume of insurance premiums in the EU and Ukraine for 2013-2014. The key problems of the activities of the insurance market and the problems constraining its development, the directions of its improvement and further development.

Keywords: insurance, insurance market, insurance company, insurance premiums, insurance payments.